

Indian Economic Environment भारतीय आर्थिक पर्यावरण

F.Y. B.A. Sem -II

Asst. Prof. Santosh A Shinde

भारतीय अर्थव्यवस्थेपुढील आव्हाने Challenges of Indian Economy

❖ दाररुद्र - Poverty

भारतीय अर्थव्यवस्थेचा आव्हाना

Overview of Indian Economy

❖ रोजगार - Unemployment

❖ ववषमता - Inequality

दाररद्व (Poverty)

- ❖ अथि_
- ❖ असंघरित क्षेत्र - Informal Sector
“जीवनाच्या मुलभूत ककमान गरजा भागववतायेण्याची अक्षमता म्हणजे दाररद्व होय.”
- ❖ मानवाच्या मुलभूत गरजा पूर्णि करण्यासाठी उपलब्ध होणारी साधने जेव्हा अपुरी पडतात अशी वस्थती म्हणजे स्थूलमानाने दाररद्व होय.

दाररद्र्याची व्याख्या

प्रा. रँगर नर्कसि -

“एखाद्या व्यक्तीला जीवन जगण्यासाठी आवश्यक असणाऱ्या गरजांची पूतिता होत नसेल तर त्याला दाररद्र्य असे म्हणतात. ”

दाररद्र्याचे दष्टु चक्र : -

दाररद्र्याच्या दष्टु चक्राचा संबंध चक्रीय संबंध असणाऱ्या अशा आर्थिक घिकांशी येतो कक जे घिक गरीब दशे ाला दाररद्र्यातच ठेवतात.

दाररद्राची संकल्पना

- ❖ सापेक्ष दाररद्र (Relative Poverty)
- ❖ वनरपेक्ष दाररद्र (Absolute Poverty)
- ❖ दशे ातील संपत्ती, उत्पन्न, उपभोगाच्या ववतरणातील ववषमतेचे वचत्र.
- ❖ वववशष्ट दशे ातील लोकसंख्येची उत्पन्नाच्या ववववध गिंनुसार ववभागणी केली जाते.

सापेक्ष दाररद्र्य (Relative Poverty)

- ❖ सवाित वरच्या उत्पन्न गिच्या तुलनेत सवाित खालच्या उत्पन्न गितील लोकसंख्या दाररद्र्यात आह े असे समजले जाते.
- ❖ दशे ातील उच्चतम ५% ककंवा १०% लोकसंख्येच्या संपत्ती, उत्पन्न, उपभोगाच्या तुलनेत दशे ातील न्यूनतम ५% ककंवा १०% लोकसंख्येच्या संपत्ती, उत्पन्न, उपभोगाचे मोजमाप केल्यास त्यास 'सापेक्ष दाररद्र्य' असे म्हणतात.

वनरपेक्ष दाररद्र्य (Absolute Poverty)

- ❖ ज्या व्यक्तींना ग्रामीण भागात दररोज दरडोई २४०० उषमांक व शहरी भागात २१०० उषमांक दणे ारा आहार खरेदी करण्याएवढे उत्पन्न वमळत नाही त्या व्यक्ती दाररद्र्य रेषेखाली आहेत.
- ❖ दशे ातील जीवनमान खचािचा ववचार - न्यूनतम उपभोग स्तर
- ❖ ककमान आवश्यक उषमांकाचा ववचार - दरडोई वार्षिक उपभोग खचि

भारतीय अथिव्यवस्थेपुढील दाररद्रयाबाबतची आव्हाने

- ❖ रोजगारात वाढ करणे
- ❖ सहाव्या पंचवार्षिक योजनेत ववचार
- ❖ ग्रामीण भागात उद्योगधंदे सुरु करणे
- ❖ नवीन स्वतंत्र व्यवसाय स्थापनेस प्रोत्साहन दणे
- ❖ राष्ट्रीय उत्पन्न व संपत्तीत वाढ करणे
- ❖ शासकीय योजनांची अंमलबजावणी करणे
- ❖ ग्रामीण उत्पादकांना हमीभाव दणे

रोजगार (Unemployment)

- ❖ भारत जगातली मोठी अथिव्यवस्था आहे
- ❖ दशे ापुढे दरवषी एक कोिी वीस लाख लोकांना रोजगार पुरवण्याचे आव्हान आहे.
- ❖ दशे ात रोजगार वाढीचा दर केवळ १.१% आहे.
- ❖ रोजगाराचा मुख्य स्रोत ग्रामीण व कृषी क्षेत्र आहे.
- ❖ लघु-उद्योगांना प्रोत्साहन

ववषमता (Inequality)

- ❖ औद्योगकीकरणाचाववकास
- ❖ ग्रामीण उद्योगांना चालना
- ❖ वशवक्षतांना रोजगार उपलब्ध करून दणे े
- ❖ ग्रामीण ववकासाचा दर वाढववणे
- ❖ शासकीय धोरणांची अंमलबजावणी करणे
- ❖ वशक्षणपद्धतीत सुधारणा
- ❖ भारतीय आर्थिक वनयोजनाचे प्रमुख उकिषये
- ❖ समाजातील आर्थिक ववषमता नष्ट करणे

असंघरित क्षेत्र (Informal Sector)

- ❖ सामवजकववषमता
- ❖ उत्पादनक्षम रोजगारातील संधी वनर्मित करून दणे े
- ❖ आर्थिक ववकासासाठी उपाययोजनांची सांगड घालणे ❖ आर्थिक ववषमता
- ❖ राजकीय ववषमता ❖ असंघरित क्षेत्रातील कामगाराला कदवसाला अवधक तास काम करावे लागते.
- ❖ असंघरित क्षेत्रातील कामगाराला सोयीसुववधा, सवलती नाहीत.

असंघरित क्षेत्रातील आव्हाने

- ❖ रोजगाराची असुरवक्षतता
- ❖ कामाचे स्वरूप वनयवमत नसते.
- ❖ ककमान वेतन कायदा १९४८
- ❖ रोजगारात सुरवक्षतता नसते.
- ❖ कामावरून कमी करणे
- ❖ स्वयंरोजगारी व्यक्ती

कामाचे तास

धन्यवाद !

Thank You !